

พิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยแห่งเขาควนสูง ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

The Ritual of Paying Respect to Chao Bao Noi of Khuan Sung Hill, Thung Yai Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province

จुरีรัตน์ บัวแก้ว
Jureerat Buakaew

ภาควิชาสารพัดศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Department of Education of Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

ติดต่อผู้เขียน chompoonuch7229@gmail.com

ส่งบทความ 22 เมษายน 2559 | แก้ไข 16 มิถุนายน 2559 | ตอรับ 21 มิถุนายน 2559 | เผยแพร่ 11 กรกฎาคม 2560

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยของชุมชนพุดเตาะ ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างเป็นชาวพุดเตาะหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 มีทั้งผู้อาวุโสและวัยทำงาน ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตชาวพุดเตาะมีความเชื่อและความศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อยว่าเป็นเทวดาซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านที่สิงสถิตอยู่ในต้นไม้บนเขาควนสูง ในแต่ละปีชาวพุดเตาะได้จัดพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อย โดยร่วมแรงร่วมใจกันเดินทางขึ้นไปบวงสรวงเจ้าบ่าวน้อยบนเขาควนสูง ด้วยความเชื่อว่าเจ้าบ่าวน้อยสามารถลดบันดาลให้ฝนตกเพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับผลผลิตทางการเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังบวงสรวงให้เจ้าบ่าวน้อยคุ้มครองความปลอดภัย ช่วยแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เมื่อวันเวลาผ่านไปผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ไร้เรี่ยวแรงในการเดินทางขึ้นเขาควนสูงและบางส่วนถึงแก่กรรม ทำให้ขาดแกนนำในการจัดพิธีกรรมดังกล่าว ประกอบกับสภาวะความทันสมัยที่สอดแทรกเบียดขับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เลือนลางไป คนรุ่นใหม่จึงไม่มีโอกาสได้เห็นพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยแบบดั้งเดิม แต่ได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวันในยุคโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ: พิธีกรรม, เจ้าบ่าวน้อย, เขาควนสูง

Abstract

This study aims to explore the ritual of paying respect to Chao Bao Noi of Phru To Community in Thung Yai Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province. The data of this qualitative study were collected through in-depth interviews with the elderly and working age locals of Phru To of Moo. 4 and Moo. 5. The study found that in the past, Phru To locals had faith in Chao Bao Noi and believed that he was a sacred god of the villages who dwelled in the tree on Khuan Sung Hill. Each year Phru To locals organized a ceremony to pay respect to Chao Bao Noi by getting together to walk up the hill to pay respect to him because they believed that Chao Bao Noi could make it rain to make land fertile and yield a lot of agricultural crops. In addition, they made vows asking Chao Bao Noi to protect them, make them safe, help them solve problems and eliminate obstacles. As time passed by, some of the elderly in the villages were not strong enough to walk up the hill any longer while others passed away resulting in no core leaders to organize the ceremony. In addition, modernization has come in and gradually made local culture fade away. Consequently, the new generation has no chance to see the ritual of paying respect to Chao Bao Noi. Even though the ritual of paying respect to Chao Bao Noi cannot be reproduced in its original form any more, adaptation has been made to make it suitable for life in the age of globalization.

Keywords : Ritual, Chao Bao Noi, Khuan Sung Hill

■ บทนำ

พิธีกรรมเป็นผลพวงของความเชื่อในแต่ละวัฒนธรรมที่มีอยู่คู่สังคมไทยมาเป็นเวลานานโดยเฉพาะสังคมชาวพุทธในภาคใต้ ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูตผีวิญญาณว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์สามารถดลบันดาลให้เกิดความทุกข์หรือความสุขได้ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2532) ได้ให้ทัศนะว่าความเชื่อเป็นภาษาของอำนาจทางอุดมการณ์ แสดงออกในรูปแบบของพิธีกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม โดยสะท้อนการต่อสู้ทางความคิดกับสภาวะที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ด้วยการเปลี่ยนภาษาของสังคมที่เป็นจริงไปสู่ภาษาของพิธีกรรมที่สืบทอดมายาวนาน เพื่อสื่อสารความหมายและสามารถแสดงอารมณ์ส่วนลึกของจิตใจของผู้คนในสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539) ได้กล่าวถึงการผสมผสานคติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาต่างๆ ว่าคนไทยเชื่อถือพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แต่ก่อนพุทธศาสนาจะเข้ามาในคติความเชื่อของไทยนั้น ชาวไทยได้มีความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิฟ้าแล่นมาแล้ว เมื่อลัทธิพราหมณ์แพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทย ชาวไทยได้รับและผสมผสานแนวคิดลัทธิฟ้าแล่นและลัทธิพราหมณ์เข้าไว้ด้วยกัน ต่อมาพุทธศาสนานิกายหินยานแพร่กระจายเข้ามา ชาวไทยก็รับเอาแนวคิดพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต แนวคิดความเชื่อผีและพราหมณ์ที่เชื่อมาแล้วก็ไม่ได้ละทิ้ง ยังปรากฏผสมผสานกลมกลืนกันอยู่

สำหรับ Durkheim (1967, อ้างถึงใน บุญลือ วันทายนต์, 2529) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมว่า ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นระบบความคิดที่เกิดขึ้นกับจิตใจโดยเฉพาะ ส่วนพิธีกรรมเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับบรรดาสีงเคราพเหล่านั้น อีกทั้งยังไม่สามารถแยกออกจากความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ แต่มีสิ่งที่ไม่เหมือนกัน เช่น ความเชื่อในศาสนาและไสยศาสตร์ต่างเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีมนุษย์เข้าไม่ถึง ในขณะที่ Turner (1970, อ้างถึงใน สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิติอาษา 2533) มองว่า พิธีกรรม คือ ลำดับที่แน่นอนของกิจกรรม รวมถึงการกระทำ คำพูด และสิ่งของที่ถูกจัดขึ้นในสถานที่ที่แน่นอน เพื่อสนองต่อความมุ่งหมายและผลประโยชน์ของผู้ประกอบพิธี จะเห็นได้ว่านักวิชาการเหล่านี้เสนอแนวคิดที่สอดคล้องกันว่า ความเชื่อและพิธีกรรมต่างผูกพันกับมนุษย์ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตมนุษย์เรื่อยมา

เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเอาชนะสิ่งเหนือธรรมชาติได้จึงต้องหาวิธีสร้างความพึงพอใจให้กับสิ่งเหล่านั้นส่งผลให้เกิดมีการทำพิธีกรรมต่างๆ Turner (1967, อ้างถึงใน บุญลือ จันทร, 2544) กล่าวว่า สังคมเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวตลอดเวลา

ผู้คนในสังคมจะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยใช้พิธีกรรมเป็นการแสดง (performance) ทางสังคมที่กลุ่มผู้ทำพิธีจัดขึ้น เพื่อดำรงสถานภาพของกลุ่ม สัญลักษณ์ของพิธีกรรมเป็นตัวสะท้อนให้เห็นความพยายามจะตอบโต้กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมภายนอกที่สะท้อนให้เห็นแรงปรารถนาภายในตลอดถึงอุดมคติในชีวิตของกลุ่มที่ทำพิธีกรรม

ในขณะที่เดียวกันความเชื่อยังเป็นที่มาของพลังอำนาจเพราะสามารถดลบันดาลให้เกิดโทษเกิดประโยชน์แก่มนุษย์ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรง ดังจะเห็นได้จากชุมชนพรุเตาะมีความเชื่อว่า เจ้าบ่าวน้อยสามารถควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้ เช่น สามารถทำให้เกิดเหตุร้ายกับบุคคล ปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัยอันตราย บันดาลโชคลาภ เป็นต้น และที่สำคัญที่สุดคือ มีอำนาจในการดลบันดาลให้ฝนตก เกิดความอุดมสมบูรณ์และความเจริญงอกงามแก่การเพาะปลูกให้แก่ครอบครัวและชุมชน เจ้าบ่าวน้อยในความเชื่อของชุมชนพรุเตาะ หมายถึงต้นจำกะ ซึ่งเป็นต้นไม้สูงใหญ่ที่ขึ้นยืนต้นตระหง่านอยู่บนเขาควนสูง ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ชุมชนพรุเตาะเชื่อว่ามีเทวดาสีงสถิตอยู่ในต้นจำกะที่คอยอารักข์หมู่บ้าน จากการสอบถามผู้รู้ในหมู่บ้านบางคนเรียกว่าต้นชัน (ดูภาพที่ 1) เมื่อผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อน มีความทุกข์ หรือต้องการสิ่งใดมักอธิษฐานขอให้เจ้าบ่าวน้อยช่วยปัดเป่าความทุกข์และขอให้ได้สิ่งที่ดีที่ตนปรารถนา ดังนั้นพิธีกรรมเกี่ยวกับการบูชาเจ้าบ่าวน้อยจึงเป็นพิธีกรรมที่ต้องจัดขึ้นทุกปี ทั้งนี้เพราะบ้านพรุเตาะในอดีตเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม เน้นการทำงานที่อาศัยฝนตกต้องตามฤดูกาลเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้หากปีใดฝนแล้งอาจทำให้ผลผลิตข้าวไม่อุดมสมบูรณ์ ชุมชนพรุเตาะซึ่งมีเจ้าบ่าวน้อยเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยคุ้มครองดูแล

อย่างไรก็ตามกระแสสังคมแห่งความทันสมัยได้เข้ามายังสังคมภาคใต้อย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นวงกว้างไม่เว้นแม้แต่บ้านพรุเตาะ เพราะบ้านพรุเตาะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคใต้ มีความเจริญทางเศรษฐกิจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวมากมาย ความเจริญทางด้านวัตถุ การสื่อสารสารสนเทศ ส่งผลให้ชุมชนพรุเตาะต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการทำพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยของชุมชนพรุเตาะในอดีตในเชิงวิเคราะห์ว่า พิธีกรรมนี้เป็นผลผลิตของการต่อสู้ต่อรองของมนุษย์เพื่อที่จะปรับตัวเองให้

เข้ากับธรรมชาติ เพื่อการยังชีพ มนุษย์สามารถสร้างและสะสมผลผลิตเหล่านั้นขึ้นมาเพื่อช่วยหาทางออกให้กับการประกอบอาชีพของชุมชนพหุเศา การต่อสู้ต่อรองดังกล่าวนี้มีพลวัตของความเชื่อ ความศรัทธาที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของชาวพหุเศา มานานจากรุ่นสู่รุ่น พิธีกรรมนี้จึงมีความหมายและมีคุณค่าในตัวเองที่สะท้อนให้เห็นระบบคิดของชาวพหุเศาในเรื่องของความเชื่อ ตลอดจนสามารถมองเห็นและเข้าใจชุมชนพหุเศาที่ต้องยุติการทำพิธีกรรมนี้ภายใต้บริบทของสังคมในปัจจุบัน

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการทำพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยของชุมชนพหุเศา ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

■ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาการทำพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยของชุมชนพหุเศาในอดีต ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อยและพฤติกรรมของคนในชุมชนพหุเศาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ การไม่สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ทำให้มนุษย์ต้องหาทางแก้ไขโดยจัดพิธีกรรมขึ้นเพื่อสร้างความพอใจให้กับสิ่งเหนือธรรมชาติอีกทั้งยังสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต แม้ในยุคโลกาภิวัตน์ที่วิทยาศาสตร์สามารถตอบปัญหาได้อย่างมีเหตุผล พิธีกรรมแบบเดิมได้ยุติลง ชุมชนพหุเศาได้ปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างไร

■ วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยนักวิจัยได้ออกแบบงานวิจัย ดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา นักวิจัยเลือกพื้นที่หมู่ 4-5 บ้านพหุเศา ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ในอดีตหมู่บ้านนี้เป็นแกนนำหมู่บ้านในการนำชุมชนขึ้นไปบนเขาควนสูงเพื่อประกอบพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยทุกปี และยังมีผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ตรงและสามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้าบ่าวน้อยได้อย่างชัดเจน
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล นักวิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 ช่วงอายุ ได้แก่ คนรุ่นใหม่วัยทำงานอายุ 25-49 ปี และวัยผู้สูงอายุอายุ 50 ปีขึ้นไป
3. การวิเคราะห์ข้อมูล นักวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกในภาคสนามที่เน้นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ มาจัดหมวดหมู่แยกข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

(Functionalism Theory) และทฤษฎีสภาวะความทันสมัย (Modernization Theory) เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์พิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยของชาวพหุเศา ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้พิธีกรรมนี้ล่มสลายไป โดยอธิบายเป็นพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (analytical description)

■ ผลการศึกษา

สังคมพหุเศาภายใต้บริบทความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อย หมู่บ้านพหุเศามีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาว่าในอดีตหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ยังรวมอยู่กับหมู่ที่ 3 บ้านนายด่าน ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่ม ชาวพหุเศาจึงประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก เมื่อมีการแบ่งหมู่บ้านใหม่เป็นหมู่ที่ 4 จึงตั้งชื่อเป็นบ้านนาพหุเศา จนกระทั่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านพหุเศา เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีต้นหมากจำนวนมาก มีกาบหมากเรียกว่าเตาหล่นลงมามากมาย จึงเรียกพหุเศา นอกจากนี้ยังมีต้นยางป่า ต้นเสม็ด มีนา ต้นตาลตามคันนา ชาวพหุเศาทำนาปี และเปลี่ยนมาทำสวนยางพาราประมาณปี พ.ศ. 2525 เพราะหนูและหอยเชอรี่กัดกินข้าวหมด ได้ปรับเปลี่ยนไปใช้สารเคมีก็ได้ผลผลิตไม่ดีขึ้น จึงเปลี่ยนเป็นปลูกยางและสวนผลไม้ เมื่อหมู่บ้านขยายตัว จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงแบ่งหมู่บ้านใหม่ออกเป็น หมู่ที่ 4 เรียกว่า บ้านพหุเศาใน และหมู่ที่ 5 เรียกว่า บ้านพหุเศานอก (ณัฐจักร์ สุนทรโร, 2559, กุมภาพันธ์ 19, สัมภาษณ์)

ในช่วงที่มีการทำนาปีเป็นอาชีพหลัก โฉนากับวัว วัฒนธรรมประเพณีในบริบทของชุมชนนี้ยังผูกติดอยู่กับความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ อาทิ การจัดประเพณีชักพระปีละ 2 ครั้ง คือ ในเดือน 5 แรม 1 ค่ำ กับ เดือน 11 แรม 1 ค่ำ พาหนะที่ใช้ทำเรือพระใช้ไม้ทั้งต้นทำเป็นฐาน ไม่มีล้อ ไม่มีถนน ต้องลากไปตามคันนา เริ่มลากตั้งแต่เช้าจนถึงวัด 3 หมู่ ตลอดการชักพระมีการร้องเพลงยาวสนุกสนาน ชุมชนพหุเศา สวมหมวกเปียว นุ่งผ้าถุง บ้างนุ่งโจงกระเบน สาวๆ นุ่งกระโปรง หมู่มๆ นุ่งกางเกงขายาว คาดผ้าขาวม้า เหน็บมีดพริ้ว (ณัฐจักร์ สุนทรโร, 2559, กุมภาพันธ์ 19, สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันยังมีพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยที่ต้องจัดเป็นประเพณีทุกๆ ปีเรื่อยมา เนื่องจากชาวพหุเศาประกอบอาชีพทำนา จึงต้องพึ่งพาฝนที่ตกตามฤดูกาล เพื่อให้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ หน้าแล้งต้องขึ้นเขาควนสูงเพื่อขอฝนกับเจ้าบ่าวน้อย เพราะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพหุเศาให้ความเคารพนับถือว่า สามารถบันดาลให้ฝนตกได้ จึงบนขอให้ฝนตก ระหว่างการเดินทางกลับมายังไม่ถึงบ้านฝนก็ไล่หลังมา

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ชื่อเจ้าบ่าวน้อยเป็นชายหนุ่มในหมู่บ้านคนหนึ่งกำลังจะแต่งงานกับคนรักของตน แต่ต้องผิดหวังกับความรัก จึงผูกคอตายที่ต้นจำปาต้นนี้ ต่อมา

เมื่อมีโจรมาปล้นในหมู่บ้าน ชุมชนพรุเตาะได้หนีโจรขึ้นมาแอบซ่อนบริเวณต้นจำกะตั้นนี้ ซึ่งชาวพรุเตาะเชื่อว่าเจ้าบ่าวน้อยได้ช่วยกำบังจึงทำให้โจรมองไม่เห็น ด้วยเหตุนี้ชาวพรุเตาะจึงรอดพ้นจากการถูกทำร้ายจากโจร นอกจากนี้บางคนเล่าคล้ายๆกันว่า ในอดีตมีโจรเข้ามาปล้นในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านได้นำลูกบ้านขึ้นเขาควนสูงไปซ่อนตัวบนลานต้นไม้นี้ โจรตามขึ้นไปก็มองไม่เห็น ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านเชื่อกันว่า เจ้าบ่าวน้อยสิงสถิตอยู่ในต้นไม้ต้นนี้ได้ช่วยกำบังไม่ให้โจรเห็น นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชาวบ้านต่างรำลึกในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าบ่าวน้อย และพากันมากราบไหว้ ตลอดจนขอพรให้คุ้มครองภัยอันตราย แล้วเรียกต้นไม้ที่ว่า เจ้าบ่าวน้อย (เกศ แก้วระบายศรี, 2558, พฤศจิกายน 18, สัมภาษณ์)

ความเชื่อและความศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อยส่งผลให้มีการร้องขอให้เจ้าบ่าวน้อยคุ้มครองคนในครอบครัวให้หายป่วยจากโรคภัยต่างๆ ขอให้มีความสุข ช่วยคุ้มครองความปลอดภัยให้ลูกหลานเมื่อต้องเดินทางไกล ช่วยรักษาของที่บ้าน คนที่มีธุระกับบนกัน อีกทั้งยังมีการบนบานขอให้ลูกเรียนจบได้รับปริญญาและได้ทำงานอย่างรวดเร็ว อย่าให้นาถูกเพลี้ย อย่าให้ลูกติดเกณฑ์ทหาร บางคนบนให้พบสิ่งของที่สูญหาย ให้ลูกได้เป็นนายให้หมู่บ้านมีความสุข (วรรณ ศรีสวรรณ, 2559, กุมภาพันธ์ 26, สัมภาษณ์) จะเห็นได้ว่าชุมชนพรุเตาะมีความเชื่อและศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อยว่าสามารถปัดเป่าความทุกข์ให้ตนเองได้ทุกอย่างจนกลายเป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนพรุเตาะตลอดเวลา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้นำไปสู่การสร้างพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อย

การเตรียมงานพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อย

ในอดีตการทำพิธีกรรมเพื่อบูชาเจ้าบ่าวน้อยถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับชุมชนพรุเตาะ เพราะเจ้าบ่าวน้อย คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนพรุเตาะทุกคนให้ความเคารพนับถือ ก่อนวันงานจะมาถึงชุมชนพรุเตาะทั้งหมดที่ 4 และหมู่ที่ 5 และครุหมอบเป็นแกนนำในการนัดหมายวันเวลาที่จะไปทำพิธีกรรมนี้ มีหมู่ที่ 3 เพียงบางส่วนและหมู่อื่นๆ บ้าง เข้าร่วมทำพิธีกรรมนี้ โดยจะใช้วิธีนัดหมายเมื่อได้วันเวลาที่แน่นอนจะชักชวนมิตร สหาย ญาติพี่น้องซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวพรุเตาะใน คือ หมู่ที่ 4 และชาวพรุเตาะนอก คือ หมู่ที่ 5 เนื่องจากมีสภาพภูมิศาสตร์ติดต่อกัน ประมาณ 100 กว่าคน จำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์ขึ้นไปทำพิธีกรรมมีจำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับแต่ละปีว่าพระสงฆ์จะสามารถขึ้นไปทำพิธีได้ที่รูป

วันเวลาที่ใช้ในการขึ้นไปทำพิธีบูชาเจ้าบ่าวน้อย นิยมเลือกช่วงเดือนเมษายนเป็นหลัก เพราะชาวบ้านว่างจากการทำนา อีกทั้งเป็นช่วงหน้าแล้งไม่สามารถปลูกพืชอย่างอื่นได้ โดยเลือกวันขึ้น 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปีไป ซึ่งอาจ

มีการจัดพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยมากกว่า 1 ครั้งในแต่ละปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนพรุเตาะจะนัดหมายกัน มี นายพัน ทองหอม เป็นคนนัดหมายวันเวลา และมักเลือกวันเสาร์หรือวันอังคาร เดือน 6 เป็นวันแข่งถ้าตรงกับวันพระจะไม่ทำพิธี นายชัยเป็นหมอบไหว้เจ้าที่ (ทองพรหม ทองเพชร, 2559, กุมภาพันธ์ 26, สัมภาษณ์)

การเดินทางไปทำพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อย

เมื่อถึงวันนัดหมาย ชุมชนพรุเตาะทุกคนพร้อมใจกันนำข้าวหม้อ แกงหม้อ น้ำใส่ขวด ทอดไข่ ปลาเค็ม ปั่นโต อาหารคาวหวาน ไครถนัดทำอาหารอะไรก็นำสิ่งนั้นไป หมู่มุๆ แยกไม้ไผ่ที่ใช้ทำธง เชือกย่านาง ระหว่างการเดินทางทุกคนช่วยกันหอบข้าวของขึ้นไปบนเขาควนสูง เสียงตะโกนโหวกเหวกส่งสัญญาณเรียกหากันว่าเดินทางถึงจุดไหนแล้ว เสียงพูดคุย หยอกล้อกันไปมาอย่างสนุกสนาน เมื่อเหนื่อยก็หยุดพักก่อน การเดินขึ้นเขาจึงไม่เหนื่อยมาก (อำไพ แก้วระไพ, 2559, มีนาคม 3, สัมภาษณ์)

เจ้าบ่าวน้อยสิงสถิตบนเขาควนสูง ซึ่งประกอบด้วยหินเป็นส่วนใหญ่ ปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดชนิด มีทั้งต้นยางนา ต้นเกาลัด พันธุ์พื้นเมือง ต้นสะตอ ต้นทุเรียนบ้าน เป็นต้น เป็นป่าค่อนข้างรกทึบ ทางขึ้นเขาควนสูงมี 4-5 ทาง ซึ่งล้วนแต่มีความสูงชัน เช่น บางเส้นทางมีความชันประมาณ 100 องศา ส่วนอีกเส้นทางมีความชัน 90 องศา ซึ่งถือว่าชันมาก ความยาวของระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร จึงไม่นิยมใช้สองเส้นทางนี้ แต่จะขึ้นจากปากทางเข้าหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 เดินทางลาดจะอ้อมวกไปวกมา เส้นทางรก ขึ้นได้หลายทาง นอกจากนี้ทางขึ้นยังเป็นดินเหนียว ใช้เวลาเดิน 1 ชั่วโมง 30 นาที (เจียว กาญจนสุวรรณ, 2559, มีนาคม 3, สัมภาษณ์)

เมื่อขึ้นไปถึงบริเวณพื้นที่ของเจ้าบ่าวน้อย เป็นลานโล่งมีต้นไม้สูงใหญ่ 3 ต้น เส้นรอบวงต้นไม้ ต้นที่ 1 ประมาณ 75 เซนติเมตร ต้นที่ 2 ประมาณ 95 เซนติเมตร ต้นที่ 3 ประมาณ 203 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางพื้นที่ 6.60 เมตร พื้นที่ทั้งหมด 34.19 ตารางเมตร กลุ่มต้นไม้และศาลอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือหันหน้าไปทางทิศใต้ เจ้าบ่าวน้อยอยู่บนยอดเขาสูงจากพื้นดิน 260 เมตร พิกัด GPS 47NPH6922177650 (จากการสำรวจภาคสนามของ นางจूरี่รัตน์ บัวแก้ว เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2557 (ดูภาพที่ 1))

ภาพที่ 1 เจ้าบ่าวน้อยต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์แห่งเขาควนสูงคือต้นที่มีศาลพระภูมิอยู่ด้านหน้า
(ถ่ายภาพโดย รองศาสตราจารย์จूरรัตน์ บัวแก้ว เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2557)

คนที่ไปเข้าร่วมพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยส่วนใหญ่มาจาก หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 เป็นหลัก หมู่ที่ 3 มีเพียงบางส่วน หมู่ที่ 2 ก็มีไปร่วมบ้าง บางปีมีประมาณ 100 กว่าคน บางปีคนพาสายชั้น (ปันโต) ขึ้นไปมีจำนวน 30-40 คน แต่ละปีมีจำนวนคนที่ขึ้นไปไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความศรัทธาของแต่ละคน ส่วน จัด บัวมน (2559, มีนาคม 10, สัมภาษณ์) เล่าว่า ในช่วงที่มีการทำพิธีกรรมของทุกปีจะมีคนร่วมเดินทางไปจำนวนมาก แต่บางครั้งมีคนไป ประมาณ 30-40 คน ตอนนั้นตนเองขึ้นไปอายุ 15 ปียังมีเรี่ยวแรงไป 3-4 ครั้ง เคยไป 20 กว่าคน ก็มี ไปปีละครั้ง บางปีไม่ไป นอกจากนี้ยังมีคนหนุ่มสาวและเด็กๆ ที่ได้มีโอกาสตามผู้ปกครองขึ้นไปบูชาเจ้าบ่าวน้อย เช่น ปวน รักษาระ (2559, มีนาคม 10, สัมภาษณ์) ขึ้นไปขณะอายุ 20 ปี กล่าวว่า เคยไปหลายครั้ง เป็นคนลากไม้ไผ่เพื่อไปทำธง จะเห็นได้ว่าคนที่ขึ้นไปร่วมพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยมีทุกเพศทุกวัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือเจ้าบ่าวน้อยจึงไปร่วมในพิธีกรรมดังกล่าว

การทำพิธีบูชาเจ้าบ่าวน้อย

ทุกคนช่วยกันมัดกวาดพื้นที่ ผู้ชายเริ่มจัดทำหลา (ศาลาเล็กๆ) จากไม้ที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียงเพื่อใช้ วางข้าวของที่ทุกคนช่วยกันนำขึ้นไปบูชาเจ้าบ่าวน้อย ได้แก่ ข้าว แกง ขนมหวาน เหล้าขาว ฐูปเทียน ทองคำเปลว หมากพลูไปแผ่นสาด (เสื่อ) ซิงหรง (ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ ต้นค้อ เป็นปาล์มต้นเดี่ยวขนาดใหญ่ ใบคล้ายพัด) มีอยู่ข้างบ้าน ตัดมาปูนั้งหน้าหลาสำหรับทำพิธีกรรม ฐูป เทียน และดอกไม้ ถูกจัดเรียงบนหลา โดยมีครูหมอเป็นผู้ชี้แนะให้วางสิ่งของตามจุดต่างๆ อีกทั้งยังมี

ผ้าสี 7 สี เพื่อใช้พันรอบต้นไม้ที่เจ้าบ่าวน้อยสิงสถิตและของอื่นๆ ที่แต่ละคนสะดวกนำขึ้นไปบนเขาควนสูง นอกจากนี้ของไหว้เจ้าที่มีข้าวเหนียว ขนมห ดอกไม้ ฐูปเทียน เป็นต้น (ดูภาพที่ 2) ธงที่นำขึ้นไป มี 3 สี มีสีแดง สีเขียว และสีขาว แต่บางคนเล่าว่า ธงใช้สีขาว สีเหลือง และสีแดง บางรายเล่าว่า ธงเป็นสีแดง สีขาว และสีน้ำเงิน จะเห็นได้ว่าชุมชนพุดตะตอเรื่องสีของธงไม่ตรงกัน กลุ่มผู้ชายช่วยกันนำไม้ไผ่แต่ละลำยาว 3-4 เมตร ที่หลายคนช่วยกันแบกขึ้นไปนำมาผูกติดกับธงสีต่างๆ แล้วใช้เชือกย่านางมัดติดกับต้นไม้ล่อธง (นำธง) ให้ไผ่ล่นพันต้นไม้ หรือสูงกว่าต้นไม้ ประมาณกลางต้นขึ้นไปเพื่อให้คนที่อยู่บนพื้นราบมองเห็นได้ในระยะไกลๆ ดังที่ นายเมฆ (นามสมมุติ) (2559, มีนาคม 10, สัมภาษณ์) เล่าว่า ต้นไผ่นำมาจากบ้านของตนเอง 3 ลำ ถ้ามองจากบ้านยายยิ้มจะเห็นธงสามสีชัดเจน การปักธงเป็นสัญลักษณ์ให้รู้ว่าได้มีการทำพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยแล้ว และต้องเอากังหันลม ทำกับไม้ไผ่ 1 อัน ขนาดยาว สัก 2 วา ขึ้นไปผูกไว้ที่ปลายไม้ไผ่ เมื่อลมพัดจะได้ยินเสียงกังหันลมดังไปไกลๆ บางปีเอาหนังไปเล่น หนังตะลุง มโนราห์ หันหน้าไปทางเจ้าบ่าวน้อย

การทำพิธีทำไปพร้อมๆ ทั้งพิธีพราหมณ์และพิธีทางพุทธศาสนา (นายอินทร์) พราหมณ์ มาจากชาวบ้าน บวชหลายพรรษา มีครูหมอศรี เหล่าแก้ว จากหมู่ที่ 5 เริ่มมาไหว้เจ้าที่ในการประกอบพิธีพราหมณ์ บางปีนิมนต์พระ 5 รูป บางปีก็มีพระรับนิมนต์ขึ้นไป 3 รูป ซึ่งจำนวนพระสงฆ์จะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับพระสงฆ์จะสามารถรับกิจนิมนต์ได้หรือไม่ ส่วนลุงนั้นเป็นหมอครู นำไหว้พระ นำสวดมนต์ รับศีล รับพร สวดมนต์เสร็จพระฉันทพล เอาผ้าผูกโคนต้นไม้ที่เจ้าบ่าวน้อย แต่ นายแปะ

บางครั้งอาจมีการไปทำพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยเป็นการส่วนตัว หรืออาจไปเป็นกลุ่มเล็กๆ ท่านพิศ (2559, มีนาคม 15, สัมภาษณ์) เล่าว่า ตอนเด็กๆ ไปกับโยมแม่เป็นประจำ นำอาหารคาว อาหารหวาน และธง เมื่อบวชเป็นพระก็มีคนนิมนต์ขึ้นไปสวดมนต์ นอกจากนี้มีคนขึ้นไปหาสวด ลูกกอก (เกาลัด) ไปทางน้ำตกทุ่งใหญ่เดินไปเรื่อยๆ พาข้าวห่อไป ไปเกือบ 10 คน แต่คนเหล่านั้นไม่กล้าเข้าไปบริเวณเจ้าบ่าวน้อยอยู่ ไม่อยากเข้าไปยุ่งบางคนไปนานๆ ครั้ง ปีหนึ่งสักครั้ง ขึ้นไปตอนอายุได้ 5 ขวบ มีเด็กๆ หลายคน สนุกกับการขึ้นเขา มีทางลงไปเล่นน้ำตก และตอนอายุ 16 ปี ก็ขึ้นไปอีกครั้ง ตอนนี้อายุ 45-46 ปี เคยไปก่อนบวชขึ้นไปบวงสรวง นิมนต์พระ 3 รูป จากวัดน้ำน้อย 1 รูป วัดพรุเตาะ 2 รูป แต่คนส่วนใหญ่นิยมไปเฉพาะฤดูแล้ง ไปทำพิธีขอฝน มีคนไปจากหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านทุ่งยางก็ไปด้วยต่างคนต่างไป เดินทางช่วง 7.00-8.00 น. ไปถึง 10.00 น. จะมีการส่งเสียงทักทายกันไปมาระหว่างการเดินทางสร้างความอบอุ่นและไม่รู้สึกเหนื่อย

ในช่วงเวลาที่ไม่ตรงกับการทำพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อย ชาวบ้านหลายคนขึ้นไปเป็นการส่วนตัว บางครั้งขึ้นไปบนเจ้าบ่าวน้อยจะชวนกันไป 10 คน มีเพื่อนหลายคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น ศรี กะลาศรี (2559, มีนาคม 15, สัมภาษณ์) เล่าว่า ขึ้นไปขณะอายุ 50 ปี ตอนนี้อายุ 60 ปีแล้ว แล้วยังมี บ้าล้อม ตอนนั้นอายุ 50 ปี ในขณะที่ บังเอิญ ปาละบุญ (2559, มีนาคม 15, สัมภาษณ์) เล่าว่า เกิดมาเจ้าบ่าวน้อยก็มีอยู่แล้ว อายุ 30 ปี ขึ้นไปครั้งแรก สมัยก่อนไปบูชาเจ้าบ่าวน้อยทุกปี ส่วนเคลือม สายพรหม (2559, มีนาคม 15, สัมภาษณ์) กล่าวว่า เคยขึ้นไปตอนอายุ 10 ขวบ เขาประกาศมีคนเอาหนึ่งลง (หนึ่งตะลุง) ไปเล่น อยากรู้อย่างไร จึงเดินตามขึ้นไป คนส่วนใหญ่มักจะไปเข้าร่วมพิธีกรรม ถ้าไม่ไปจะเกิดความกังวล ต้องฝากอาหารไปทำบุญ ไม่เคยขาด โดยเฉพาะคนที่บนบานเจ้าบ่าวน้อย บางคนแก้บนโดยการเชิญให้คนมาเล่นหนึ่ง (หนึ่งตะลุง) กลางคืน หนึ่งคืน จะเห็นได้ว่าคนที่เดินทางขึ้นไปทำพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยมีทั้งกลุ่มที่ไปทำพิธีร่วมกันเพื่อขอฝน และยังมีกลุ่มที่ขึ้นไปทำพิธีกรรมเป็นการส่วนตัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวพรุเตาะมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อยว่า คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งเขาควนสูงของชุมชนพรุเตาะ

การล่มสลายของพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อย

พิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ต้องประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้มีความอยู่ดีกินดี ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ต้องการความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงต้องการผู้ดูแล ปกป้อง และคุ้มครอง แต่ด้วยกาลเวลาที่ผ่านไป ชาวพรุเตาะส่วนหนึ่งกลายเป็นผู้อาวุโสหมดเรี่ยวแรงเพราะความชรามาเยือน ไม่อาจฝ่าฟันสังขารหลาย

คนที่เป็นแกนนำ ตลอดจนครุหม่อต่างเข้าสู่วัยชราบางคนก็สิ้นชีวิตไป ดังคำบอกเล่าของผู้อาวุโสหลายคนที่มีความเชื่อและเคารพนับถือเจ้าบ่าวน้อย ซึ่งต่างมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยมาก่อน ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เดิมนั้นไม่มีคนขึ้น เลิกขึ้นไปตอนนี้อายุมากแล้ว คือ อายุ 60 กว่าปีกันหมด ขึ้นไปไม่ไหว บางรายกล่าวว่าเคยขึ้นไปครั้งสุดท้ายตอนอายุ 40 กว่าปี เมื่อก่อนไปทุกปี ตั้งแต่ลุงนั้นตายหลังจากนั้น 8 ปี หยุดขึ้นไป พ.ศ. 2548 ถึงอย่างไรก็ยังไม่ยอมให้เจ้าบ่าวน้อยช่วยปกป้องคุ้มครอง เช่น บนบานเวลาลมแรง พายุเข้า แต่จะแก้บนด้วยประทัดในที่โล่งที่สามารถมองเห็นเจ้าบ่าวน้อยได้ ถ้าต้องการให้เจ้าบ่าวน้อยช่วยเหลือจะใช้วิธีการนี้ถึงเจ้าบ่าวน้อย อัญเชิญท่านมาไหว้ที่ศาลาวัดร้างและตักบาตรที่หน้าบ้าน บางรายเชิญเจ้าบ่าวน้อยลงมาเฉพาะวันพระ กาด (อธิษฐาน) ที่บ้าน บางบ้านจะตั้งน้ำ ขนม ทุกวันอังคารกับวันเสาร์ หลายคนยังคงบนบานให้รักษาลูกหลาน (ธรรม นิลสุวรรณ (2559, มีนาคม 21, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามคนรุ่นใหม่บางคนไม่ค่อยรู้จัก รู้ว่ามีแต่ไม่ค่อยสนใจ บางครอบครัวลูกหลานยังรู้จักแต่ต้องไปทำงานที่อื่นไม่ได้อยู่แถบนี้จึงไม่แน่ใจว่าลูกหลานได้บนบานอะไรบ้าง ผู้อาวุโสบางครอบครัวยังคงบอกเล่าเรื่องเจ้าบ่าวน้อยและให้ลูกยกมือไหว้อธิษฐานที่บ้าน แม้มีอุปสรรคจากความชรามาเยือนทำให้ผู้อาวุโสในชุมชนพรุเตาะต้องล้มเลิกพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยแบบเดิม แต่ความเชื่อและความศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อยยังคงอยู่ในจิตใจของชุมชนพรุเตาะและยังมีบางคนที่ยังคงบนบานให้เจ้าบ่าวน้อยทำหน้าที่ต่อไป โดยปรับเปลี่ยนพิธีกรรมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ นายพัน (นามสมมุติ) (2559, มีนาคม 21, สัมภาษณ์) กล่าวว่า “พิธีกรรมเลิกไปเมื่อ 30 ปีแล้ว ถ้ารู้ฟันทักก็ไม่ว่าใครจะสนใจ ไม่มีใครพูดถึงแล้ว มีอะไรรวมกันที่วัดแทน คงเหลือแต่ประเพณีเดือนสิบ ชิงเปรต และรับเทียมตา (เทวดา) เท่านั้น” อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยแบบเดิมถูกยกเลิกไป แต่ความเชื่อและความศรัทธายังคงอยู่ในจิตใจของชุมชนพรุเตาะ ประกอบกับสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยให้สามารถปลูกข้าวได้ตามฤดูกาล ชุมชนพรุเตาะหลายครอบครัวปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาเป็นทำสวนยางพารา และปลูกพืชไร่อื่นๆ ซึ่งใช้ทรัพยากรน้ำน้อยกว่าการปลูกข้าว และเพื่อลดความกังวลในการดูแลข้าวที่ออกรวงไม่ให้ถูกเพลี้ยกัดกินเสียหาย อีกทั้งกระแสสังคมที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เน้นวัตถุนิยมและวิทยาศาสตร์มีคำตอบที่เป็นรูปธรรมทำให้การพึ่งพิงเจ้าบ่าวน้อยลดลง จากสาเหตุเหล่านี้ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยที่ต้องยุติลงไปในที่สุด

■ อภิปรายผล

วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับความเชื่อและความศรัทธา อาทิจารีการเชื่อถือบาป บุญ การเชื่อถือโชคลางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นต้น ความเชื่อที่ปรากฏอยู่ควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคมเมืองหรือชนบท ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้คนไทยรับพิธีกรรมต่างๆ เพื่อสร้างเสริมกำลังใจให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคในการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข เฉกเช่นพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยของชาวพรูเตาะ ซึ่งช่วยสะท้อนภาพของสังคมพรูเตาะในอดีตได้อย่างชัดเจนในประเด็นดังต่อไปนี้

วิถีเศรษฐกิจชุมชนพรูเตาะภายใต้ความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อย

ความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อยที่อยู่คู่สังคมของชาวพรูเตาะมายาวนานถูกผูกโยงเข้ากับการประกอบอาชีพการทำนาปลูกข้าวที่ต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นโครงสร้างสังคมแบบเกษตรกรรมก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ การพึ่งพาน้ำฝนตามธรรมชาติมีผลต่อการผลิตข้าวมาก สอดคล้องกับ วิญญู ผลสวัสดิ์ (2536) กล่าวว่า ความเชื่อเกิดจากการยอมรับ นับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์ ทั้งที่สิ่งนั้นอาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน อาจมีหลักฐานที่พิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่เพียงพอที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริง และ ธวัช ปุณโณทก (2522) ได้ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่าความเชื่อ คือ เกิดจากจิตสำนึกของมนุษย์ยอมรับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่อาจส่งผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ซึ่ง ศรีศักร วัลลิโภดม (2540) ได้สรุปประเด็นเรื่องความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มีความมั่นใจและมีกำลังใจขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็ไม่อาจทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์มนุษย์ทุกรูปทุกวัย ทุกแห่งต่างก็สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งนี้ การทำอะไรย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อยได้เข้ามาอยู่ในจิตใต้สำนึกของชาวพรูเตาะที่ต้องการความช่วยเหลือจากสิ่งเหนือธรรมชาติให้ช่วยตอบสนองความต้องการความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ซึ่งส่งผลให้ชาวพรูเตาะสร้างพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อย

พิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อย

เมื่อชาวพรูเตาะนำคติความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติมาผนวกรวมกับการประกอบอาชีพดังกล่าว จึงนำไปสู่การสร้างพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยเพื่อร้องขอให้เจ้าบ่าวน้อยทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล สอดคล้องกับ รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (2539) ได้ศึกษาในเรื่องการชดเชลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่าน

พิธีกรรมในชุมชนชนบท และกลไกเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการชดเชลาทางสังคม พบว่าพิธีกรรมแสดงให้เห็นถึงการสร้างระบบความเชื่อซึ่งเป็นสิ่งที่พึงทางจิตใจ เพื่อช่วยเป็นกำลังใจในการแก้ไขปัญหา และการเอาชนะ อุปสรรคต่างๆ ร่วมกันเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในวิถีทางของชุมชน นอกจากนี้ พิธีกรรมยังมีคุณค่าต่อสังคมดังที่ นิตินันท์ พันทวี (2544) กล่าวถึง คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม ได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรม พิธีกรรมทางศาสนา เครื่องสังเวทเวลา และสถานที่ ในฐานะเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดีงาม เกิดความสบายใจ ความกตัญญูทเวทิต ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ และความมีน้ำใจงามแก่คนในชุมชน นอกจากนี้พิธีกรรมที่เกิดขึ้นเป็นกระเจกเงาสะท้อนแบบแผนทางสังคม สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความผูกพันกับชุมชน เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจ เป็นเครื่องมือที่คนในชุมชนใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้อง ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน ในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อม เช่นเดียวกับพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยจึงเป็นกุศโลบายของผู้อาวุโสที่สร้างขึ้น เพื่อให้พิธีกรรมนี้ทำหน้าที่ในการชดเชลาทางสังคมพรูเตาะ โดยผูกโยงกับความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อย ซึ่งเป็นระบบคิดที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ด้วยการยอมรับอำนาจเจ้าบ่าวน้อยว่า คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนพรูเตาะเคารพนับถือในฐานะที่พึ่งทางจิตใจ เพื่อช่วยเป็นขวัญและกำลังใจในการแก้ไขปัญหา และการเอาชนะอุปสรรคต่างๆ อีกทั้งยังสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมให้ช่วยกันดูแลรักษาป่าซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่คนในชุมชนพรูเตาะต้องใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมระดับชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน การเดินทางขึ้นไกลไปในเส้นทางคดเคี้ยวสูงชัน การมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรม การแบ่งปันและนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแน่นแฟ้นมากขึ้น

การล่มสลายของพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อย

ในปัจจุบัน พิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยได้ยุติลงไปแล้วด้วยปัจจัยภายในที่เกิดจากตัวผู้อาวุโสต่างเข้าสู่วัยชรา แก่นนำชุมชนต่างล้มหายตายจากไป ในขณะที่ภายนอกที่เกิดจากกระแสความทันสมัยได้เข้าสู่สังคมของพรูเตาะส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากการทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก

ไปสู่การทำสวนยางพาราที่พึ่งพาน้ำฝนน้อยลง โดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่พึ่งพาเครื่องจักรและสารเคมีแทน สอดคล้องกับ Modernization Theory ของ Eisenstadt (1966) ที่กล่าวว่า สังคมที่ด้อยพัฒนากำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่ทันสมัย ความทันสมัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพราะสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีสมัยใหม่แบบไร้พรมแดน ซึ่งหลังไหลเข้ามาเมื่ออิทธิพลในสังคมขนาดใหญ่ที่ตอบสนองต่อการปรับตัววัฒนธรรมของต่างชาติตลอดเวลา ชุมชนพหุเตาะจึงสามารถเข้าถึงข่าวสารที่รวดเร็วเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น การใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกพันกับวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งคนรุ่นใหม่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าบ่าวน้อย และไม่เคยเห็นพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยมาก่อน ยิ่งส่งผลให้มองเห็นความสำคัญของพิธีกรรมน้อยลง เพราะบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ การล่มสลายของพิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของชาวพหุเตาะที่คนรุ่นลูกหลานไปทำงานในเมืองและต่างจังหวัด ตลอดจนค่านิยมในการส่งลูกหลานให้เรียนสูงขึ้นจึงทำให้การทำอาชีพเกษตรกรรมลดลงไปด้วย ความห่างเหินในระบบเครือญาติมีมากขึ้น เพราะกระแสวัตถุนิยมที่กลืนกลายให้คนมองเห็นคุณค่าของเงินมากกว่าความสัมพันธ์ในครอบครัว ยิ่งผลักดันคนรุ่นใหม่จึงมีความรู้สึกห่างเหินจากความเชื่อ จนในที่สุดไม่สามารถผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมได้

ถึงแม้พิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยจะล่มสลายไป แต่ชาวพหุเตาะที่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนของตนก็ยังคงต้องการให้เจ้าบ่าวน้อยได้แสดงบทบาทในการปกป้องคุ้มครองดูแลตนเองและครอบครัวต่อไป สอดคล้องกับ Functionalism Theory ของ Malinowski (1945) กล่าวว่า มนุษย์ต้องการที่พึ่งทางใจ มนุษย์คิดค้นระบบความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและอธิบายต่อธรรมชาติรอบตัว พิธีกรรมต่างๆ ช่วยให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวล ดังจะเห็นได้จากกลุ่มผู้อาวุโสแห่งสังคมพหุเตาะที่มีความเชื่อและศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อย จึงยังคงอ่อนวอนให้เจ้าบ่าวน้อยคุ้มครองความปลอดภัยให้กับลูกหลานของตนต่อไป นอกจากนี้ยังร้องขอให้เจ้าบ่าวน้อยลดบันดาลให้ลูกหลานสอบเข้ารับราชการ ให้ได้เป็นนาย ให้ได้ทำงานเร็วๆ หรือในกรณีที่บ้านบานไม่ให้ติดเกณฑ์ทหาร เพราะไม่ต้องการให้ลูกหลานต้องไปฝึกการเป็นทหารรับใช้ชาติเนื่องจากเป็นงานหนักและเสี่ยงภัยอันตรายมากกว่าอาชีพอื่นๆ ซึ่งสะท้อนระบบคิดของสังคมพหุเตาะที่มีค่านิยมในการให้ลูกหลานทำงานที่ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยและมีรายได้ที่แน่นอนอีกทั้งไม่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักอีกต่อไป

■ สรุปผลการวิจัย

ชุมชนพหุเตาะมีความเชื่อและเคารพศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อยเป็นอย่างมากเพราะสามารถเป็นที่พึ่งทางใจ สามารถปลดเปลื้องความทุกข์ ป้องกันอันตราย และร้องขอในสิ่งที่ตนปรารถนา จึงได้จัดให้มีพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยที่เกิดจากความร่วมมือของชาวพหุเตาะ เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณของเจ้าบ่าวน้อย และช่วยสร้างขวัญและกำลังใจทำให้เกิดความสบายใจ สามารถที่จะฟันฝ่าอุปสรรคในการดำเนินชีวิตต่อไป อย่างไรก็ตามพิธีกรรมแบบเดิมต้องยุติลงด้วยสาเหตุจากคนรุ่นอาวุโสส่วนใหญ่เข้าสู่วัยชรา ไร้เรี่ยวแรงในการเดินทางขึ้นเขาควนสูงเพื่อไปทำพิธีแบบดั้งเดิม แกนนำบางคนก็ล้มหายตายจากไป อีกทั้งภายใต้สภาวะความทันสมัยที่แผ่ขยายอิทธิพลเป็นวงกว้างเข้าสู่สังคมพหุเตาะอย่างรวดเร็ว บริบทชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่คนรุ่นอาวุโสยังคงมีความเชื่อและความศรัทธาอย่างแนบแน่น อีกทั้งยังร้องขอให้เจ้าบ่าวน้อยทำหน้าที่นี้ต่อไปด้วยการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยให้เหมาะกับการดำเนินชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามคนรุ่นใหม่ซึ่งผูกพันกับระบบเงินตรามากกว่าวัฒนธรรม จึงเลือกที่จะปรับตัวให้ดำรงอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ พิธีกรรมบูชาเจ้าบ่าวน้อยแบบเดิมจึงต้องยุติลงจากสังคมพหุเตาะ ทิ้งไว้แต่ความเชื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ที่ยืนค่าเล่าขานต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมในการบูชาเจ้าบ่าวน้อยแบบเดิมจึงไม่สามารถผลิตซ้ำอีกครั้งเพื่อฝากกระแสโลกาภิวัตน์ออกไปยังหยัดคู้สังคมของชาวพหุเตาะต่อไปได้

■ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อคิดว่า ชาวพหุเตาะยังมีความเชื่อและความศรัทธาในเจ้าบ่าวน้อย ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรม เพื่อรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นมาใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างคามเข้มแข็งให้กับชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเรื่องความเชื่อในเจ้าบ่าวน้อยต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์แห่งเขาควนสูงเฉพาะในประเด็นของชาวพหุเตาะซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 4 และ หมู่ที่ 5 เท่านั้น ซึ่งความเชื่อนี้อาจมีความสัมพันธ์กับชุมชนในหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง จึงน่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้มาพัฒนาชุมชนใกล้เคียงต่อไป

